SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

SUN'IY INTELLEKT YORDAMIDA SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARNI QAYTA ISHLASHNING HUQUQIY MUAMMOLARI

Atajanov Temurbek Ulug'bek o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti "Xalqaro huquq" fakulteti 3-kurs talabasi

atajanovtemurbek0@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish jarayonida yuzaga keladigan huquqiy muammolar tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqot O'zbekiston Respublikasining 2026-yilda qabul qilingan O'RQ-1115 va O'RQ-1125-sonli qonunlari bilan yangilangan milliy qonunchiligi, Yevropa Ittifoqining Ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti (GDPR) va Sun'iy intellekt to'g'risidagi reglamenti (AI Act), Yevropa Kengashining Sun'iy intellekt bo'yicha doiraviy konvensiyasi hamda Qozog'iston Respublikasining "Sun'iy intellekt to'g'risida"gi qonuni qiyosida olib borilgan. Ishlov berishning huquqiy asosi va rozilik instituti, maqsadni cheklash va minimallashtirish tamoyillari, avtomatlashtirilgan qarorlar va "tushuntirish huquqi", algoritmik kamsitish, o'qitish ma'lumotlari va modellar "xotirasi", biometrik identifikatsiya va dipfeyklar, transchegaraviy uzatish hamda javobgarlikni taqsimlash masalalari asosiy muammolar sifatida ajratib ko'rsatilgan. Muallif "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonunga sun'iy intellekt tizimlariga xos normalarni kiritish, ta'sirni baholash majburiyatini joriy etish, subyektning tushuntirish olish va inson aralashuvini talab qilish huquqini aniqlashtirish hamda mustaqil nazorat organini shakllantirish bo'yicha takliflarni asoslab bergan.

Kalit so'zlar

sun'iy intellekt, shaxsga doir ma'lumotlar, avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish, algoritmik shaffoflik, rozilik, biometrik ma'lumotlar, dipfeyk, ma'lumotlarni lokalizatsiya qilish, GDPR, AI Act.

Abstract

The article provides a systematic analysis of the legal problems arising when personal data are processed by artificial intelligence (AI) systems. The study examines the legislation of the Republic of Uzbekistan as updated in 2026 by Laws No. ZRU-1115 and No. ZRU-1125 in comparison with the EU General Data Protection Regulation,

the EU Artificial Intelligence Act, the Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and the Law of the Republic of Kazakhstan "On Artificial Intelligence". The key problems identified are the legal basis for processing and the limits of consent, purpose limitation and data minimisation, automated decision-making and the "right to explanation", algorithmic discrimination, training data and the memorisation of personal data by models, biometric identification and deepfakes, cross-border transfers, and the allocation of liability. The author substantiates proposals to introduce AI-specific provisions into the Law "On Personal Data", a mandatory impact assessment, a clearer right to explanation and human review, and an independent supervisory authority.

Keywords

artificial intelligence, personal data, automated decision-making, algorithmic transparency, consent, biometric data, deepfake, data localisation, GDPR, AI Act.

Kirish

Sun'iy intellekt (keyingi o'rinlarda – SI) XXI asrning asosiy texnologik omiliga aylanmoqda, uning "yoqilg'isi" esa ma'lumotlar, eng avvalo, shaxsga doir ma'lumotlardir. Kredit skoringi, tibbiy tashxis, ishga nomzodlarni saralash, yuzni tanish, davlat xizmatlarini avtomatlashtirish va generativ til modellari inson haqidagi katta hajmdagi axborotga tayanadi. Bu holat ma'lumotlar himoyasining an'anaviy institutlarini jiddiy sinovdan o'tkazmoqda: rozilik, maqsadni cheklash, shaffoflik va subyekt huquqlari SI muhitida yangicha mazmun kasb etmoqda[1].

O'zbekiston uchun mazkur masala alohida dolzarblik kasb etadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 31-moddasi har bir shaxsning shaxsiy hayoti daxlsizligi, shaxsiy va oilaviy sirga ega bo'lish huquqini kafolatlaydi[2]. 2019-yildan buyon "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-sonli Qonun amal qilmoqda[3]. Prezidentning 2024-yil 14-oktyabrdagi PQ-358-sonli qarori bilan 2030-yilgacha sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish strategiyasi tasdiqlandi[4].

---

[1]Solove D.J. Artificial Intelligence and Privacy // Florida Law Review. – 2025. – Vol. 77. – No. 1.

[2]O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. 31-modda // https://lex.uz/docs/-6445145

[3] O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 2-iyul, O'RQ-547-son // https://lex.uz/docs/-4396419

[4] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030-yilgacha sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori. 2024-yil 14-oktyabr, PQ-358-son // https://lex.uz/docs/7158606

2026-yilda bu sohada ikki muhim qonun qabul qilindi. 2026-yil 21-yanvardagi O‘RQ-1115-sonli Qonun “sun’iy intellekt” tushunchasini milliy qonunchilikka kiritdi va SI yordamida shaxsga doir ma’lumotlarga qonunga xilof ravishda ishlov berganlik uchun ma’muriy javobgarlik belgiladi[5]. 2026-yil 26-martdagi O‘RQ-1125-sonli Qonun esa shaxsga doir ma’lumotlarni lokalizatsiya qilish rejimini qayta ko‘rib chiqdi[6].

Shunga qaramay, milliy qonunchilikda SI tizimlarining o‘ziga xos xususiyatlari – “qora quti” muammosi, modellarni o‘qitish, ehtimoliy xulosalar va avtonomlikni hisobga oluvchi kompleks tartibga solish hali shakllanmagan. Bu bo‘shliq huquqni qo‘llash amaliyotida noaniqlik tug‘diradi, subyekt huquqlarini xavf ostida qoldiradi va investorlar uchun huquqiy aniqlikni pasaytiradi.

Tadqiqotning maqsadi – SI yordamida shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov berishning asosiy huquqiy muammolarini aniqlash va O‘zbekiston qonunchiligini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Shu maqsadda SI kontekstida “shaxsga doir ma’lumotlar” va “ishlov berish” tushunchalarining huquqiy mazmunini aniqlash, SI tizimlarining ma’lumotlar himoyasi tamoyillari bilan ziddiyatlarini tahlil qilish, 2026-yilgi qonunchilik o‘zgarishlarini xalqaro standartlar bilan qiyoslash va milliy qonunchilikni takomillashtirish yo‘nalishlarini taklif etish vazifalari belgilandi.

Tadqiqotda formal-yuridik, qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy va huquqiy modellashtirish usullaridan foydalanildi. Yevropa Ittifoqi Sudi amaliyoti va nazorat organlarining qarorlari empirik baza sifatida jalb etildi, xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari esa nazariy asos bo‘lib xizmat qildi.

SI kontekstida shaxsga doir ma’lumotlar va ularga ishlov berish tushunchasi

O‘RQ-547-sonli Qonunning 4-moddasiga ko‘ra, shaxsga doir ma’lumotlar – muayyan jismoniy shaxsga taalluqli bo‘lgan yoki uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan, elektron tarzda, qog‘ozda va (yoki) boshqa moddiy jismda qayd etilgan axborotdir. Ishlov

[5] O‘zbekiston Respublikasining “Sun’iy intellektni qo‘llash orqali yuzaga keladigan munosabatlar tartibga solinishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2026-yil 21-yanvar, O‘RQ-1115-son // https://lex.uz/docs/-8008401

[6] O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartirishlar va qo‘shimcha kiritish haqida”gi Qonuni. 2026-yil 26-mart, O‘RQ-1125-son // https://lex.uz/docs/-8099215

berish esa yig‘ish, tizimlashtirish, saqlash, o‘zgartirish, to‘ldirish, foydalanish, berish, tarqatish, uzatish, egasizlantirish va yo‘q qilishni qamrab oladi. O‘RQ-1115-sonli Qonun bilan “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonunning 3-moddasiga SI ta’rifi kiritildi: bu insonning bilim va ko‘nikmalariga taqlid qilish, mustaqil o‘rganish va yechim izlash orqali inson aqliy faoliyati natijalari bilan taqqoslanadigan natijalar olish imkonini beruvchi texnologik yechimlar majmuidir[7].

SI tizimining hayotiy sikli shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov berishning kamida to‘rt bosqichini o‘z ichiga oladi: o‘qitish ma’lumotlarini yig‘ish, modelni o‘qitish, tizimni qo‘llash chog‘ida kiruvchi ma’lumotlarga ishlov berish hamda chiquvchi natija – profil, baho, prognoz yoki sintetik kontent yaratish. Har bir bosqich alohida huquqiy asos va kafolatlarni talab qiladi, biroq milliy qonunchilik ishlov berishni yaxlit jarayon sifatida ko‘radi va bu bosqichlarni farqlamaydi.

Alohida nazariy masala – o‘qitilgan modelning o‘zi shaxsga doir ma’lumot hisoblanadimi, degan savoldir. GDPRning 26-preambulasi shaxsni aniqlash uchun “oqilona ehtimol bilan qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan vositalar” mezonini belgilaydi[8]. Tadqiqotlar model inversiyasi va a’zolikni aniqlash hujumlari orqali o‘qitish ma’lumotlarini qayta tiklash mumkinligini ko‘rsatgan[9], katta til modellaridan ism, telefon raqami va manzillarni so‘zma-so‘z ajratib olish holatlari esa empirik tarzda isbotlangan[10]. Yevropa ma’lumotlarni himoya qilish kengashi (EDPB) 28/2024-sonli xulosasida shaxsga doir ma’lumotlar asosida o‘qitilgan model har doim ham anonim deb hisoblanmasligini va bu masala har bir holatda alohida baholanishini ta’kidlagan[11]. O‘zbekiston qonunchiligida mazkur masala yuzasidan hali yondashuv shakllanmagan.

---

[7] O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2003-yil 11-dekabr, 560-II-son (O‘RQ-1115-son Qonun tahririda). 3-modda.

[8] Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation) // Official Journal of the European Union. – L 119. – 4.5.2016. – Recital 26.

[9] Veale M., Binns R., Edwards L. Algorithms that remember: model inversion attacks and data protection law // Philosophical Transactions of the Royal Society A. – 2018. – Vol. 376. – Art. 20180083.

[10] Carlini N., Tramèr F., Wallace E. et al. Extracting Training Data from Large Language Models // Proceedings of the 30th USENIX Security Symposium. – 2021. – P. 2633–2650.

[11] European Data Protection Board. Opinion 28/2024 on certain data protection aspectsrelated to the processing of personal data in the context of AI models. – Adopted on 17 December 2024.

Ishlov berishning huquqiy asosi va rozilik institutining inqirozi

O‘RQ-547-sonli Qonun subyektning roziligini ishlov berishning asosiy sharti sifatida belgilaydi (18 va 21-moddalar). SI sharoitida rozilik instituti uch sababga ko‘ra o‘z samaradorligini yo‘qotmoqda.

Birinchidan, *xabardorlik muammosi*. Subyekt o‘z ma’lumotlari qaysi model tomonidan, qanday maqsadda va qanday xulosalar chiqarish uchun ishlatilishini oldindan bila olmaydi. D.Solov “maxfiylikni o‘zi boshqarish” (privacy self-management) modeli ma’lumotlar hajmi va murakkabligi ortgani sari amalda ishlamay qolishini asoslab bergan[12].

Ikkinchidan, *ko‘lam muammosi*. Internetdan avtomatik yig‘iladigan (web-scraping) milliardlab ma’lumotlar uchun har bir subyektdan rozilik olish texnik jihatdan imkonsiz. Shu sababli Yevropa Komissiyasi 2025-yil 19-noyabrda taqdim etgan “Raqamli omnibus” paketida SI tizimlarini ishlab chiqish va ulardan foydalanish uchun “qonuniy manfaat” asosini aniq belgilash taklif qilingan[13].

Uchinchidan, *rozilikni chaqirib olish muammosi*. 21-moddaga ko‘ra subyekt rozilikni chaqirib olishi mumkin. Biroq ma’lumot model parametrlariga “singib ketgan” bo‘lsa, uni o‘chirish (machine unlearning) texnik jihatdan murakkab va qimmat jarayondir.

Italiya nazorat organi (Garante) 2024-yil dekabrida OpenAI kompaniyasini ChatGPT modelini o‘qitishda tegishli huquqiy asossiz shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov bergani va shaffoflik majburiyatlarini buzgani uchun 15 mln yevro miqdorida jarimaga tortgan[14]. Ushbu amaliyot huquqiy asos masalasi nazariy emas, balki real sanksiya xavfi ekanini ko‘rsatadi.

Maqsadni cheklash va ma’lumotlarni minimallashtirish tamoyillari

O‘RQ-547-sonli Qonunning 5-moddasi maqsad va usullarning qonuniyligi tamoyilini mustahkamlaydi. Biroq SI, ayniqsa umumiy maqsadli modellar, “maksimal ma’lumot”

---

[12]Solove D.J. Introduction: Privacy Self-Management and the Consent Dilemma // Harvard Law Review. – 2013. – Vol. 126. – No. 7. – P. 1880–1903.

[13]European Commission. Digital Omnibus: proposals amending the GDPR, the AI Act and other EU digital acts. – Brussels, 19 November 2025.

[14]Garante per la protezione dei dati personali. OpenAI kompaniyasiga nisbatan ChatGPT xizmati bo‘yicha qaror (15 mln yevro jarima). – 2024-yil 20-dekabrda e’lon qilingan.

mantig‘iga asoslanadi: ma’lumot qancha ko‘p bo‘lsa, model aniqligi shuncha yuqori bo‘ladi. Bundan tashqari, bir maqsadda yig‘ilgan ma’lumotdan butunlay boshqa maqsad uchun yangi xulosalar chiqariladi, masalan, xaridlar tarixidan sog‘liq holati to‘g‘risida xulosa qilinadi. Sh.Zuboff bu jarayonni “kuzatuv kapitalizmi” deb atab, insonning xulq-atvoriga oid ma’lumotlar xomashyoga aylanishini tanqid qilgan[15].

Natijada ma’lumotlarning “xulosa qilingan” (inferred data) toifasi paydo bo‘ladi. Subyekt bunday ma’lumotni hech qachon taqdim etmagan, lekin u maxsus toifadagi ma’lumot – sog‘liq, e’tiqod yoki siyosiy qarashlar haqidagi axborot bo‘lishi mumkin. O‘RQ-547-sonli Qonunning 25-moddasi maxsus ma’lumotlarga ishlov berishni cheklaydi, ammo SI tomonidan *yaratilgan* maxsus ma’lumotlarga ushbu rejim tatbiq etilishi aniq belgilanmagan.

Avtomatlashtirilgan qarorlar va “tushuntirish huquqi”

SI tizimlarining eng xavfli jihati inson taqdiriga ta’sir qiluvchi qarorlarni inson ishtirokisiz qabul qilish imkoniyatidir. Kredit berish, ishga qabul qilish, ijtimoiy nafaqa tayinlash yoki huquqni muhofaza qilish faoliyatida algoritmik qarorlar keng qo‘llanilmoqda. F.Paskuale bunday tizimlar asosida shakllanayotgan jamiyatni “qora quti jamiyati” deb ta’riflagan: qaror qabul qilish mantig‘i subyekt uchun ham, ko‘pincha operator uchun ham tushunarsiz qoladi[16].

O‘RQ-547-sonli Qonunning 24-moddasi avtomatlashtirilgan ishlov berishga bag‘ishlangan. O‘RQ-1115-sonli Qonun esa “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonunga 7^1-moddani kiritdi, unga ko‘ra inson huquq va erkinliklariga ta’sir qiluvchi yuridik ahamiyatga ega qarorlar faqat SI yordamida yaratilgan xulosalarga tayanib qabul qilinishi mumkin emas[17]. Bu jiddiy ijobiy qadam bo‘lsa-da, norma bir qator savollarni ochiq qoldiradi: “faqat” mezoni qanday talqin qilinadi va xulosani shunchaki tasdiqlovchi rasmiy inson ishtiroki yetarlimi; subyekt qarorning mantig‘i haqida tushuntirish olish

---

[15]Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. – New York: PublicAffairs, 2019.

[16]Pasquale F. The Black Box Society: The Secret Algorithms That ControlMoney and Information. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015.

[17]O‘RQ-1115-son Qonun, 1-modda (“Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonunning 7^1-moddasi).

huquqiga egami; u qarorni inson tomonidan qayta ko‘rib chiqishni qanday tartibda talab qila oladi; normani buzish qanday huquqiy oqibatlarga olib keladi.

Xorijiy doktrinada GDPRning 22-moddasi bo‘yicha “tushuntirish huquqi” mavjudligi uzoq bahs mavzusi bo‘lgan. S.Vaxter, B.Mittelshtadt va L.Floridi GDPRda bunday huquq bevosita mustahkamlanmaganini ta’kidlagan[18], L.Edvards va M.Vil esa tushuntirish huquqi o‘z-o‘zidan samarali himoya vositasi bo‘la olmasligini asoslagan[19]. Yevropa Ittifoqi Sudi bu bahsga aniqlik kiritdi. *SCHUFA* ishida Sud kredit skoring bahosini yaratishning o‘zi, agar u uchinchi shaxs qaroriga hal qiluvchi ta’sir ko‘rsatsa, 22-modda ma’nosidagi avtomatlashtirilgan qaror ekanini e’tirof etdi[20]. *Dun & Bradstreet Austria* ishida Sud subyekt qarorga olib kelgan tartib va tamoyillar haqida tushunarli axborot olish huquqiga ega ekanini, tijorat siri bu huquqni avtomatik ravishda istisno etmasligini belgiladi[21]. AI Actning 86-moddasi esa yuqori xavfli SI tizimi qaroridan ta’sirlangan shaxsning tushuntirish olish huquqini bevosita mustahkamladi[22].

Algoritmik kamsitish muammosi

SI modeli o‘qitish ma’lumotlaridagi tarixiy tengsizlikni takrorlaydi va kuchaytiradi. S.Barokas va E.Selbst “neytral” ko‘ringan algoritmlar ham himoyalangan guruhlarga nomutanosib salbiy ta’sir ko‘rsatishini isbotlab bergan[23]. J.Buolamvini va T.Gebru tadqiqotida tijorat maqsadidagi yuzni tahlil qilish tizimlari qora tanli ayollarni tasniflashda 34,7 foizgacha xatoga yo‘l qo‘ygani, oq tanli erkaklar uchun esa bu ko‘rsatkich 0,8 foizdan oshmagani aniqlangan[24].

---

[18]Wachter S., Mittelstadt B., Floridi L. Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation // International Data Privacy Law. – 2017. – Vol. 7. – No. 2. – P. 76–99.

[19]Edwards L., Veale M. Slave to the Algorithm? Why a “Right to an Explanation” Is Probably Not the Remedy You Are Looking For // Duke Law & Technology Review. – 2017. – Vol. 16. – P. 18–84.

[20]Court of Justice of the European Union. Judgment of 7 December 2023, Case C-634/21, OQ v Land Hessen (SCHUFA Holding). ECLI:EU:C:2023:957.

[21]Court of Justice of the European Union. Judgment of 27 February 2025, Case C-203/22, CK v Dun & Bradstreet Austria GmbH. ECLI:EU:C:2025:117.

[22]Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) // Official Journal of the European Union. – L series. – 12.7.2024.

[23]Barocas S., Selbst A.D. Big Data’s Disparate Impact // California Law Review. – 2016. – Vol. 104. – No. 3. – P. 671–732.

[24]Buolamwini J., Gebru T. Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification // Proceedings of Machine Learning Research. – 2018. – Vol. 81. – P. 77–91.

O‘RQ-547-sonli Qonunning 5-moddasida aniqlik va ishonchlilik tamoyili belgilangan, biroq u alohida ma’lumot yozuvining to‘g‘riligiga qaratilgan. Modelning statistik xolisligi, o‘qitish ma’lumotlarining reprezentativligi va natijalarning turli guruhlar uchun adolatliligi masalalari qamrab olinmagan. AI Actning 10-moddasi esa yuqori xavfli tizimlar uchun o‘qitish ma’lumotlarini ehtimoliy noxolislik (bias) jihatidan tekshirish majburiyatini belgilaydi[25].

Biometrik identifikatsiya va dipfeyklar

Biometrik ma’lumotlar o‘zgarmasligi bilan ajralib turadi: parolni almashtirish mumkin, yuz tasvirini esa yo‘q. O‘RQ-547-sonli Qonunning 26-moddasi biometrik va genetik ma’lumotlarga ishlov berishning alohida tartibini nazarda tutadi, O‘RQ-1125-sonli Qonun bilan kiritilgan 27^1-moddaga ko‘ra esa bunday ma’lumotlar faqat O‘zbekiston hududida saqlanishi shart[26].

SI biometrik xavflarni ikki yo‘nalishda keskinlashtiradi. Birinchisi – ommaviy masofaviy identifikatsiya. Niderlandiya nazorat organi 2024-yilda Clearview AI kompaniyasini internetdan yig‘ilgan milliardlab yuz tasvirlaridan noqonuniy ma’lumotlar bazasi yaratgani uchun 30,5 mln yevro jarimaga tortgan[27]. AI Actning 5-moddasi yuz tasvirlarini maqsadsiz yig‘ish orqali ma’lumotlar bazasini yaratishni hamda ommaviy joylarda real vaqt rejimida masofaviy biometrik identifikatsiyani (qat’iy istisnolar bundan mustasno) taqiqlaydi[28].

Ikkinchisi – dipfeyklar, ya’ni shaxsning tasviri yoki ovozidan foydalanib yaratilgan soxta kontent. O‘RQ-1115-sonli Qonun bilan Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 46^2-moddasi yangi qism bilan to‘ldirildi: SIdan foydalangan holda shaxsga doir ma’lumotlarga qonunga xilof ravishda ishlov berish yoki ularni ommaviy axborot vositalarida, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internetda tarqatish bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarimaga va

[25]Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act). 10-modda.

[26]“Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonun, 27^1-modda (O‘RQ-1125-son Qonun tahririda).

[27]Autoriteit Persoonsgegevens (Niderlandiya). Clearview AI kompaniyasiga nisbatan 30,5 mln yevro jarima to‘g‘risidagi qaror. – 2024-yil 3-sentyabrda e’lon qilingan.

[28]Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act). 5-modda, 1-qism, “e” va “h” bandlari.

huquqbuzarlik qurollarini musodara qilishga sabab bo‘ladi[29]. Ammo qonunchilikda SI yordamida yaratilgan kontentni majburiy yorliqlash (markirovka) talabi mavjud emas, holbuki AI Actning 50-moddasi[30] va Qozog‘iston qonuni[31] bunday talabni nazarda tutadi.

Transchegaraviy uzatish va lokalizatsiya

Zamonaviy SI xizmatlari ko‘pincha xorijdagi bulutli infratuzilmada ishlaydi: foydalanuvchi so‘rovi, masalan, chat-botga yuborilgan tibbiy savol, shu zahoti boshqa yurisdiksiyaga uzatiladi. O‘RQ-547-sonli Qonunning 15-moddasi transchegaraviy uzatishni asosan subyekt huquqlarini teng himoya qiluvchi davlatlarga ruxsat etadi.

O‘RQ-1125-sonli Qonun lokalizatsiya rejimini sezilarli darajada yumshatdi. Endi faqat biometrik, genetik ma’lumotlar hamda telekommunikatsiya operatorlari xizmatlaridan foydalanuvchilar ma’lumotlarini O‘zbekistonda saqlash majburiy. Boshqa ma’lumotlar xorijiy davlat teng himoyani ta’minlagan, vakolatli organ tasdiqlagan standart shartnoma shartlari yoki majburiy korporativ qoidalarga rioya etilgan yoxud operator tasdiqlangan xalqaro standartlarga amal qilgan hollarda xorijda saqlanishi va ularga ishlov berilishi mumkin[32]. Bu islohot xalqaro SI xizmatlaridan qonuniy foydalanishga yo‘l ochadi. Biroq SI provayderi bilan tuziladigan shartnomalarda ma’lumotlardan modelni qayta o‘qitishda foydalanmaslik shartlari va subyekt huquqlarini xorijda ta’minlash mexanizmlari hali ishlab chiqilishi lozim.

Javobgarlikni taqsimlash muammosi

SI qiymat zanjirida ko‘plab ishtirokchilar mavjud: modelni ishlab chiquvchi, uni o‘z mahsulotiga integratsiya qiluvchi kompaniya, tizimni qo‘llovchi tashkilot va oxirgi foydalanuvchi. O‘RQ-547-sonli Qonun esa faqat “mulkdor”, “operator” va “uchinchi shaxs” tushunchalarini biladi. Masalan, bank xorijiy provayderning skoring modelidan

---

[29]O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. 46[2]-modda (O‘RQ-1115-son Qonun tahririda).

[30]Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act). 50-modda.

[31] Qozog‘iston Respublikasining “Sun’iy intellekt to‘g‘risida”gi Qonuni. 2025-yil17-noyabr, 230-VIII-son. 2026-yil 18-yanvardan kuchga kirgan.

[32]O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartirishlar va qo‘shimcha kiritish haqida”gi Qonuni. 2026-yil 26-mart, O‘RQ-1125-son// https://lex.uz/docs/-8099215

foydalansa va model kamsituvchi qaror chiqarsa, javobgarlik kimning zimmasida bo‘lishi haqidagi savolga amaldagi qonunchilik aniq javob bermaydi.

AI Act bu muammoni “provayder” (provider) va “joriy etuvchi” (deployer) maqomlarini ajratish orqali hal qiladi. Joriy etuvchi tizimdan yo‘riqnomaga muvofiq foydalanishi, inson nazoratini ta’minlashi va zarur hollarda ma’lumotlarni himoya qilishga ta’sirni baholashni o‘tkazishi shart, ayrim joriy etuvchilar esa asosiy huquqlarga ta’sirni baholashni ham amalga oshiradi[33].

Xorijiy tajriba va milliy qonunchilikning qiyosiy tahlili

Xalqaro miqyosda SI va shaxsga doir ma’lumotlarni tartibga solishning uch modeli shakllangan. *Yevropa modeli* GDPR va AI Actni birgalikda qo‘llashga asoslangan, xavfga yo‘naltirilgan kompleks yondashuvdir. *Konvensional model* Yevropa Kengashining 2024-yil 5-sentyabrda imzolash uchun ochilgan Sun’iy intellekt, inson huquqlari, demokratiya va huquq ustuvorligi to‘g‘risidagi doiraviy konvensiyasida ifodalangan bo‘lib, SI tizimining butun hayotiy siklida shaxsiy hayot va shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishni ishtirokchi davlatlarning majburiyati sifatida belgilaydi[34]. *Mintaqaviy model* Qozog‘istonning 2025-yil 17-noyabrdagi “Sun’iy intellekt to‘g‘risida”gi qonunida namoyon bo‘ladi. Bu Markaziy Osiyodagi birinchi maxsus SI qonuni hisoblanadi.

Universal darajada YUNESKOning Sun’iy intellekt etikasi to‘g‘risidagi tavsiyasi[35], IHTTning SI bo‘yicha tavsiyasi[36] hamda BMT Bosh Assambleyasining 2024-yil 21-martdagi A/RES/78/265-sonli rezolyutsiyasi[37] SI tizimlarining butun hayotiy siklida shaxsiy hayot daxlsizligini himoya qilish zarurligini e’tirof etadi. Asosiy institutlar bo‘yicha qiyosiy tahlil natijalari 1-jadvalda keltirilgan.

---

[33]Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act). 26 va 27-moddalar.

[34]Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. – CETS No. 225. – Vilnius, 5 September 2024.

[35]UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Adopted on 23 November 2021.

[36]OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. – OECD/LEGAL/0449. – 2019 (2024-yilgi tahrir).

[37]United Nations General Assembly. ResolutionA/RES/78/265 “Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development”. – 21 March 2024.

1-jadval

SI yordamida shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov berishni tartibga solishning qiyosiy tahlili

Institut	O‘zbekiston (2026-yil holatiga)	Yevropa Ittifoqi (GDPR, AI Act)	Qozog‘iston (230-VIII-son Qonun)
SI tushunchasi	“Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonun, 3-modda	AI Act, 3-modda	Maxsus qonunda belgilangan
Xavfga asoslangan tasnif	Mavjud emas	Taqiqlangan, yuqori, cheklangan va minimal xavf darajalari	Xavf darajasiga ko‘ra tasnif nazarda tutilgan
Faqat avtomatlashtirilgan qarorlar	Huquq va erkinliklarga ta’sir qiluvchi qarorni faqat SI xulosasiga asoslash taqiqlangan (7^1-modda)	GDPR 22-modda; AI Act 14-modda (inson nazorati)	Inson irodasi va farovonligi ustuvorligi tamoyili
Tushuntirish huquqi	Aniq belgilanmagan	GDPR 13–15-moddalar; AI Act 86-modda	Shaffoflik va tushuntiriluvchanlik tamoyili
Ta’sirni baholash	Mavjud emas	GDPR 35-modda (DPIA); AI Act 27-modda (FRIA)	Xavflarni boshqarish talablari
SI kontentini yorliqlash	Mavjud emas	AI Act 50-modda	SI yordamida yaratilgan tovar, ish va xizmatlarni yorliqlash majburiy
Biometrik ma’lumotlar	Majburiy lokalizatsiya (27^1-modda)	Yuz tasvirlarini maqsadsiz yig‘ish va real vaqtdagi masofaviy identifikatsiya (istisnolar bilan) taqiqlangan	Ayrim imkoniyatlarga ega tizimlar taqiqlangan
Sanksiyalar	MJtK 46^2-modda: BHMning 50–100 baravari	GDPR: 20 mln yevro yoki aylanmaning 4%; AI Act: 35 mln yevro yoki 7% gacha	Ma’muriy javobgarlik

Jadvaldan ko‘rinadiki, O‘zbekiston SI sohasida asosan *sanksiyaga yo‘naltirilgan* yondashuvni tanlagan. Bu yondashuv huquqbuzarlik sodir etilganidan keyin javobgarlikni ta’minlaydi, biroq xavflarni oldindan boshqarish – ta’sirni baholash,

shaffoflik, inson nazorati va yorliqlash kabi *profilaktik* vositalarni yetarli darajada nazarda tutmaydi. Mahalliy tadqiqotchilar ham milliy qonunchilikda vakolatli organning mustaqilligi, “unutilish huquqi” va ma’lumotlar sizib chiqishi haqida xabardor qilish institutlarini takomillashtirish zarurligini ta’kidlaydi[38].

Shu bilan birga, Yevropa modelini to‘liq ko‘chirib olish ham maqsadga muvofiq emas. Yevropa Ittifoqining o‘zida “Raqamli omnibus” doirasida yuqori xavfli tizimlarga oid majburiyatlarni kechiktirish va GDPRni soddalashtirish taklif qilinmoqda[39]. Bu haddan tashqari murakkab tartibga solish innovatsiyalarga to‘sqinlik qilishi mumkinligini ko‘rsatadi. Demak, O‘zbekiston uchun maqbul yo‘l – xavfga asoslangan, lekin mutanosib va milliy sharoitga moslashtirilgan model.

Milliy qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha takliflar

Tahlil natijalariga ko‘ra, quyidagi takliflar ilgari suriladi.

Birinchidan, “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonunga “Sun’iy intellekt tizimlari yordamida ishlov berishning xususiyatlari” nomli alohida bob kiritish maqsadga muvofiq. Unda o‘qitish, qo‘llash va natija yaratish bosqichlari uchun huquqiy asoslarni farqlash, internetdan ommaviy ma’lumot yig‘ish shartlarini belgilash hamda SI tomonidan xulosa qilingan maxsus toifadagi ma’lumotlarga 25-modda rejimini tatbiq etish lozim.

Ikkinchidan, 24-moddani yangi tahrirda bayon etib, subyektga qaror avtomatlashtirilgan tarzda qabul qilingani haqida xabardor bo‘lish, qaror mantig‘i, asosiy omillar va ularning ahamiyati haqida tushunarli tushuntirish olish, qarorni vakolatli inson tomonidan qayta ko‘rib chiqishni talab qilish hamda o‘z nuqtai nazarini bildirish huquqlarini kafolatlash zarur. “Faqat SI xulosasiga asoslangan” mezoni mazmunli inson nazorati mavjud bo‘lmagan holat sifatida ta’riflanishi kerak.

Uchinchidan, yuqori xavfli SI tizimlari (kredit skoringi, ishga qabul qilish, ta’lim, sog‘liqni saqlash, davlat xizmatlari, biometrik identifikatsiya) operatorlari uchun shaxsga

---

[38] Raimov E.B., Abdumo‘minova S.O. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi qonunining huquqiy tahlili // Yurisprudensiya. – 2026. – Jild 6. – № 4. – B. 57–62.

[39] European Commission. Digital Omnibus on AI. – Brussels, 19 November 2025.

doir ma’lumotlarni himoya qilishga ta’sirni baholash majburiyatini joriy etish, baholash natijalarini tizim joriy etilishidan oldin vakolatli organga taqdim etish tartibini belgilash taklif etiladi.

To‘rtinchidan, taqiqlangan amaliyotlar (ijtimoiy reyting, manipulyativ texnikalar, yuz tasvirlarini maqsadsiz yig‘ish), yuqori xavfli va past xavfli tizimlarni ajratuvchi xavfga asoslangan tasnifni joriy etish, majburiyatlar hajmini xavf darajasiga mutanosib belgilash lozim.

Beshinchidan, SI yordamida yaratilgan kontentni, ayniqsa real shaxs tasviri yoki ovozidan foydalanilgan sintetik kontentni majburiy yorliqlash talabini kiritish va Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 46^2-moddasidagi javobgarlikni shu talab bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Oltinchidan, “SI tizimi provayderi” va “SI tizimini joriy etuvchi” tushunchalarini qonunchilikka kiritib, ularning operator bilan munosabatini va birgalikdagi javobgarligini belgilash kerak.

Yettinchidan, ijro hokimiyatidan funksional jihatdan mustaqil bo‘lgan shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish bo‘yicha vakolatli organ tashkil etish va unga SI tizimlari auditini o‘tkazish vakolatini berish maqsadga muvofiq.

Sakkizinchidan, Yevropa Kengashining 108+ Konvensiyasi hamda Sun’iy intellekt bo‘yicha doiraviy konvensiyasiga qo‘shilish masalasini o‘rganish lozim. Bu “teng himoya” maqomini olish va xalqaro ma’lumot almashinuvini osonlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot SI shaxsga doir ma’lumotlar himoyasining an’anaviy tamoyillari – rozilik, maqsadni cheklash, minimallashtirish va shaffoflikni tubdan sinovdan o‘tkazayotganini ko‘rsatdi. Bu tamoyillar inson tomonidan boshqariladigan, chiziqli ishlov berish jarayonlari uchun yaratilgan, SI esa ehtimoliy, o‘z-o‘zini o‘rgatuvchi va ko‘pincha tushuntirib bo‘lmaydigan tizimdir.

O‘zbekiston 2026-yilda muhim qadamlar qo‘ydi: SI tushunchasi qonunchilikka kiritildi, faqat SI xulosasiga asoslangan huquqiy ahamiyatli qarorlar taqiqlandi, SI yordamida qonunga xilof ishlov berish uchun ma’muriy javobgarlik belgilandi va

lokalizatsiya rejimi mutanosib holga keltirildi. Biroq tartibga solish asosan sanksiyaga yo‘naltirilgan bo‘lib qolmoqda, profilaktik vositalar esa yetishmaydi. Eng dolzarb bo‘shliqlar sifatida tushuntirish olish huquqining yo‘qligi, ta’sirni baholash majburiyati, xavfga asoslangan tasnif va SI kontentini yorliqlash talabining mavjud emasligi hamda SI qiymat zanjiri ishtirokchilari javobgarligining noaniqligini ko‘rsatish mumkin.

Umuman olganda, O‘zbekiston uchun maqbul yo‘l – xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirilgan, ammo innovatsiyalarga to‘sqinlik qilmaydigan mutanosib, xavfga asoslangan model. Taklif etilgan choralar inson huquqlarini himoya qilish hamda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” va SI strategiyasida belgilangan iqtisodiy maqsadlarga erishish o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi (O‘RQ-1115-son Qonun tahririda).

3. O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2003-yil 11-dekabr, 560-II-son.

4. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 2-iyul, O‘RQ-547-son.

5. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2026-yil 21-yanvar, O‘RQ-1115-son.

6. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. 2026-yil 26-mart, O‘RQ-1125-son.

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 2024-yil 14-oktyabr, PQ-358-son.

8. Raimov E.B., Abdumo‘minova S.O. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi qonunining huquqiy tahlili // Yurisprudensiya. – 2026. – Jild 6. – № 4. – B. 57–62.

9. Barocas S., Selbst A.D. Big Data’s Disparate Impact // California Law Review. – 2016. – Vol. 104. – No. 3. – P. 671–732.

10. Buolamwini J., Gebru T. Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification // Proceedings of Machine Learning Research. – 2018. – Vol. 81. – P. 77–91.

11. Carlini N., Tramèr F., Wallace E. et al. Extracting Training Data from Large Language Models // Proceedings of the 30th USENIX Security Symposium. – 2021. – P. 2633–2650.

12. Edwards L., Veale M. Slave to the Algorithm? Why a “Right to an Explanation” Is Probably Not the Remedy You Are Looking For // Duke Law & Technology Review. – 2017. – Vol. 16. – P. 18–84.

13. Pasquale F. The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015.

14. Solove D.J. Introduction: Privacy Self-Management and the Consent Dilemma // Harvard Law Review. – 2013. – Vol. 126. – No. 7. – P. 1880–1903.

15. Solove D.J. Artificial Intelligence and Privacy // Florida Law Review. – 2025. – Vol. 77. – No. 1.

16. Veale M., Binns R., Edwards L. Algorithms that remember: model inversion attacks and data protection law // Philosophical Transactions of the Royal Society A. – 2018. – Vol. 376. – Art. 20180083.

17. Wachter S., Mittelstadt B., Floridi L. Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation // International Data Privacy Law. – 2017. – Vol. 7. – No. 2. – P. 76–99.

18. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism. – New York: PublicAffairs, 2019.

19. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation) // OJ L 119, 4.5.2016.

20. Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act) // OJ L, 12.7.2024.

21. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225). – Vilnius, 2024.

22. Qozog‘iston Respublikasining “Sun’iy intellekt to‘g‘risida”gi Qonuni. 2025-yil 17-noyabr, 230-VIII-son.

23. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris, 2021.

24. OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence (OECD/LEGAL/0449). – 2019, 2024.

25. UN General Assembly. Resolution A/RES/78/265. – 21 March 2024.

26. European Data Protection Board. Opinion 28/2024 on certain data protection aspects related to the processing of personal data in the context of AI models. – 17 December 2024.

27. CJEU. Case C-634/21, SCHUFA Holding (Scoring), 7 December 2023.

28. CJEU. Case C-203/22, Dun & Bradstreet Austria, 27 February 2025.

29. Milliy huquqiy axborot bazasi: https://lex.uz